

*Радченко Т. А.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри перекладу
Дніпровського державного технічного університету*

АДЕКВАТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ (НА ПРИКЛАДІ НОВОЇ РОЗМОВНОЇ ЛЕКСИКИ І ФРАЗЕОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Анотація. У статті розглянуто особливості розширення словникового складу сучасної англійської мови за рахунок лексико-фразеологічних інновацій та способи досягнення адекватності їх перекладу.

Охарактеризовано способи словотвору зазначених одиниць, такі як словоскладання, телескопія, афіксація, конверсія та зворотна деривація. Продуктивними моделями словоскладання визначено моделі $N + N$ (об'єднання іменників у складне слово) та $Adj + N$ (об'єднання прикметника та іменника у слово-комполіт). Підкреслено, що найактивніша роль у збагаченні розмовної лексики і фразеології англійської мови належить телескопічному способу словотвору. З'ясовано, що збагачення розмовної мови шляхом афіксації приводить до утворення іменників та прикметників. Переважаючим типом дієслівного словотвору в сучасній англійській мові виявлено конверсію, менш продуктивним способом утворення інновацій – зворотній словотвір.

Наголошено на поповненні розмовної лексики англійської мови не лише за рахунок використання словотворчих моделей, але й за допомогою зміни значення наявних лексичних одиниць та за рахунок запозичень з інших мов (переважно іспанської).

З'ясовано, що в сучасній англійській мові фразеологічні інновації переважно являють собою переосмислені утворення: $N + N$, $Adj + N$ та номінативні дієслівні фразеологізми, які часто виступають евфемізмами.

Описано способи перекладу лексико-фразеологічних інновацій з англійської мови на українську, до яких належать еквіваленти, аналоги, описовий переклад, антонімічний переклад, калькування та комбінований переклад. За умови відсутності еквівалентів або аналогів найвдалішими визнано описовий переклад з наданням певних пояснень та комбінований переклад для виділення образної основи фразеологізму та уточнення змісту англійського звороту вільним словосполученням українською мовою.

Дослідження проілюстровано аналізованим фактичним матеріалом, отриманим шляхом суцільної вибірки зі словника лексико-фразеологічних інновацій англійської мови.

Ключові слова: лексико-фразеологічна інновація, розмовна лексика, способи утворення, адекватність перекладу.

Постановка проблеми. Розмовна лексика та фразеологія будь-якої мови, перебуваючи у стані безперервного розвитку та поповнення новими одиницями, створюють значні труднощі як для адекватного розуміння текстів, так і для їх використання у власних висловленнях. Не винятком є англійська мова, яка, маючи динамічний характер, активно поповнюється лекси-

ко-фразеологічними інноваціями. Беззаперечно, зазначені одиниці становлять складну проблему перекладу, оскільки, на думку В. Красних, «переклад може вважатися адекватним, якщо впливає на ті самі когнітивні структури, на ті самі ділянки когнітивного простору, що й оригінал» [5, с. 33–34].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лексико-фразеологічні інновації англійської мови завжди викликали інтерес дослідників та стали предметом наукових розвідок таких мовознавців, як І. Андрусак, Т. Виноградова, О. Дзюбіна, С. Єнікєєва, Ю. Жлуктенко, В. Заботкіна, Ю. Зацний, О. Кубрякова, А. Левицький, М. Лукіна, Е. Лук'янченко, О. Мальярчук, В. Овсянніков, Т. Пахомова, М. Полюжин, О. Селіванова, А. Уфімцева, А. Янков. Проблеми перекладу фразеологічних одиниць висвітлено у працях М. Алефіренка, В. Виноградова, В. Гака, Р. Зорівчак, О. Куніна, О. Смирницького, О. Федорова та інших науковців.

За останні роки в англійській мові значно зросла кількість лексико-фразеологічних інновацій, що зумовило актуальність нашого дослідження.

Метою статті є з'ясування особливостей утворення нової англійської розмовної лексики та фразеології, способів досягнення адекватності її перекладу на українську мову.

Виклад основного матеріалу. Завдяки тенденції демократизації характерною особливістю сучасної літературної англійської мови є її поповнення великою кількістю лексико-фразеологічних інновацій. На думку мовознавців, «це пояснюється низкою причин, серед яких слід назвати зростання популярності соціальних мереж серед різних вікових категорій суспільства, результатом чого є поява нових понять та реалій, що потребують мовних одиниць для їх номінації» [2, с. 3]. Як фразеологізми, які характеризуються яскравим емоційно-експресивним забарвленням, так і розмовна лексика з виразними оцінними відтінками значень слів (і позитивними, і негативними) створюють значні труднощі для адекватного розуміння текстів.

Розглянемо приклади розмовних і фразеологічних неологізмів, отриманих шляхом суцільної вибірки зі словника лексико-фразеологічних інновацій англійської мови [3], та з'ясуємо особливості їх утворення й перекладу на українську мову.

Збагачення розмовної лексики і фразеології англійської мови на початку ХХІ століття, як зазначають вітчизняні дослідники Ю. Зацний та А. Янков, «здійснювалося майже винятково за рахунок власних мовних ресурсів шляхом лексичної, семантичної та фразеологічної деривації, тобто шляхом створення нових лексичних, семантичних і фразеологічних інновацій

з наявного в англійській мові матеріалу» [3, с. 13]. Найактивнішими способами словотвору вищезазначених одиниць науковці вважають словоскладання, телескопію, афіксацію, конверсію та зворотну деривацію. Охарактеризуємо вищезгадані способи словотвору докладніше.

Незаперечним є твердження, що словоскладання є одним із найважливіших засобів поповнення словникового складу мови. Щодо утворення лексико-фразеологічних інновацій англійської мови, то модель *N + N* (об'єднання іменників у складне слово) є однією з найбільш продуктивних, про що свідчать такі приклади.

Family photo – групова фотографія лідерів провідних країн світу; **airplane book** – невеликий за розміром твір художньої літератури «легкого жанру», який беруть з собою під час подорожування, особливо повітряним транспортом; **brand slut** – споживач, який не віддає переваги певній марці товару; **pizza parliament** – законодавчий орган, парламент, що складається з представників багатьох політичних партій, жодна з яких не має парламентської більшості; **corridor cruiser** – службовець, який імітує бурхливу діяльність (зокрема, витрачає багато часу на біганину); **garbage time** – останні хвилини спортивного матчу, які вже не можуть змінити його результат.

Збагачення розмовної мови, хоча й менш активно, відбувається завдяки використанню словотворчої моделі *Adj + N* (об'єднання прикметника та іменника у слово-комполіт).

Digital immigrant – людина, яка виросла в «нецифровому середовищі», не знайома зі світом Інтернету, мобільного зв'язку; **digital native** – людина, яка виросла в «цифровому середовищі», у світі Інтернету, мобільного зв'язку; **brown bag** – незаконний продаж патентованих різновидів сортів насіння; **silver industry** – підприємства, які займаються виготовленням товарів для людей літнього віку; **deep time** – час, який вимірюється мільйонами років.

Телескопійний спосіб словотвору як один із новітніх бере найактивнішу участь у збагаченні розмовної лексики і фразеології англійської мови. У роботі вітчизняного дослідника І. Галишина стверджується, що «використання сучасних телескопійних одиниць у мові стало звичним, оскільки завдяки їм можна значно скоротити та стисло передати інформацію, компактно побудувати мовленнєві твори, саме тому їх часто вживають у рекламі, засобах масової інформації, у розмовній мові» [1, с. 83].

Проте телескопійні слова становлять значні труднощі для їх розуміння та перекладу на українську мову. Для досягнення адекватності перекладу необхідне розуміння того, зрощення яких лексичних одиниць відбулося.

Actorvист (*actor + activist*) – добре відома особа, знаменитість, яка бере активну участь у дискусіях та дебатах з актуальних соціально-політичних проблем; **carbage** (*car + garbage*) – бруд і сміття, які назбируються в автомобілях, особливо в глибині салону; **carcoon** (*car + cocoon*) – автомобіль як головне місце роботи й відпочинку, центр суспільної діяльності людини; **mockbuster** (*mock + blockbuster*) – кінострічка з низьким рівнем фінансування, яка за назвою і сюжетом нагадує вже знятий блокбастер; **noob** (*newbie + boob*) – новоприбулий, новачок, погано поінформований ділетант; **sharrow** (*share + arrow*) – дорожній знак у вигляді стріли, який позначає велосипедну доріжку; **sheeple** (*sheep + people*) – люди, які покірно і сліпо вірять в ідею, легко підпадають під чийсь вплив.

У дослідженні з'ясовано, що збагачення розмовної мови шляхом афіксації привело до утворення таких іменників: **co-rumination** – постійне обговорення проблем особистого характеру (особливо про друзів, знайомих); **deshopper** – особа, яка купує товар, а згодом здає його в магазин і отримує гроші; **fashionism** – приділення надмірної уваги своєму зовнішньому вигляду, слідкування моді; **playlistism** – своєрідна дискримінація, презирливе, зневажливе ставлення до тих, хто має інший смак в музиці й немодні твори у своїй музичній фонотеці; **precycler** – той, хто віддає перевагу придбання таких продуктів споживання, які не є «екологічно шкідливими», зокрема не залишають відходів, не підлягають утилізації; **rawist** – прихильник «екстремальної форми» вегетаріанства, яка полягає у споживанні овочів і фруктів тільки в сирому вигляді; **wardrober** – той, хто бере в магазинах товар на короткочасне користування ним і повертає його в той же магазин для отримання відданих за товар грошей.

Шляхом афіксації відбувається активне створення прикметників (як від дієслів, так і від іменників): **transliterate** – грамотний, здатний читати і писати з використанням як традиційних, так і електронних засобів масової інформації; **headsly** – розумний і сміливий; **clubbable** – такий, що належить до престижного клубу; **T-shirtable** – такий, що може бути викарбуваним на футболці як слоган, реклама; **offshorable** – той, що може бути перенесений в іншу країну, особливо для зменшення затрат (про бізнес); **pre-sick** – такий, який проявляє ознаки й симптоми самопочуття, що ведуть до захворювання.

Конверсія – спосіб словотворення, за допомогою якого від однієї частини мови утворюється інша без будь-яких змін у зовнішній формі слова. Вона є переважаючим типом дієслівного словотвору в сучасній англійській мові. У дослідженні з'ясовано, що найчастіше дієслова утворюються від іменників: **bookmark** – вносити людину до списку осіб, з якими планується підтримання певних стосунків; **kettle** – зганяти протестувальників в одне місце за допомогою кордону поліції і транспортних засобів; **pap** – фотографувати когось чи щось (про репортерів преси, особливо папараці (від іменника *paparazzi*)); **pluto** – понижати когось в ранзі, званні; зводити нанівець чийсь зусилля або замовчувати успіхи тощо (пов'язано з планетою Плутон, яка раніше вважалася класичною, але сьогодні науковці вважають її карликовою); **seagull** – очікувати нагоди скористатися сприятливими обставинами для отримання певного зиску; **microblog** – надсилати коротенькі повідомлення на інтернетівський «блог» з комп'ютера або мобільного телефону.

Як зазначають дослідники, «конверсія сьогодні практично не має обмежень стосовно різних частин мови, супровідних видів словотвору на походження слів» [4, с. 52]. У межах нашого дослідження спостерігаємо конверсійне словотворення прикметника від дієслова: **spendly** – коштовний, дорогий; прикметника від іменника: **spinky** – сучасний, «крутий»; прикметника від вільного словосполучення: **white-label** – загального типу, не конкретного бренду, такий, що можна продавати і перепродавати (про товар або послугу); дієслова від вільного словосполучення: **blue-sky** – вдумувати чи пропонувати необґрунтовані та нездійсненні плани; **peanut-butter** – дуже економно розподіляти і витрачати свої фінансові ресурси (про людину, фірму).

Менш продуктивним способом утворення інновацій в англійській мові є зворотній словотвір (або реверсія), тобто

деривація нових слів шляхом відсікання афіксів (процес утворення дієслів від іменників): *bite-whack* – їхати на велосипеді по бездоріжжю (від *bite-whacking*); *crowdfund* – залучати велику групу людей для фінансування певного проєкту через Інтернет (від *crowdfunding*); *dooce* – звільнювати з роботи за поширення конфіденційної інформації про свою фірму (від *doocing*); *eco-drive* – користуватися автомобілем таким чином, щоб зводити до мінімуму витрати пального й викиди шкідливих речовин в атмосферу (від *ecodriver*); *pickade* – пікетування задля перешкодження руху транспорту (від *pickading*).

На основі здійсненого дослідження з'ясовано, що розмовна лексика англійської мови поповнюється як за рахунок власних мовних ресурсів (використовуючи словотворчі моделі), так і за допомогою зміни значення наявних лексичних одиниць: *heater* – кримінальна справа, яка викликає до себе надмірний інтерес засобів інформації; *Mosquito* – електронний прилад, який вилучає різкий і голосний звук (як попередження дітям і підліткам не заходити в певні місця, приміщення); *sleeve* – татуювання на руці; *talker* – вельми актуальна тема; *tissue* – легка, конторська робота; *watermelon* – людина, яка сповідує комуністичну ідеологію, проте маскується під активного захисника довкілля; *toxic* – такий, що спричиняє дуже складні проблеми для банку або фінансової установи (про борг, фінансову угоду).

Збагачення розмовної лексики англійської мови відбувається також за рахунок запозичень з інших мов. У контексті нашого дослідження виявлено такі.

Haltura – недоброякісно виконана робота; додатковий зарібок у вільний від основної роботи час (з російської); *pirata* – неліцензований вид транспорту, особливо таксі; циганський візок (з іспанської); *quincañera* – урочисте святкування п'ятнадцятиріччя дівчини латиноамериканського походження в США (з іспанської); *coquito* – морозиво (з іспанської); *whip* – автомобіль (із соціально-етнічного діалекту афроамериканців); *tsoris (tsouri)* – проблема, турбота (з ідішу); *utzy* – неспокійний, стурбований (з ідішу).

Досліджений матеріал дає підстави стверджувати, що фразеологічні інновації англійської мови переважно є такими пересмисленими утвореннями.

1) *N + N*: *parachute children* – діти, залишені в багатих країнах, куди їх батьки відправилися на заробітки, а самі повернулися додому у бідну країну (через психологічну непристосованість до нових умов); *spaghetti bowl* – переплетіння доріг, залізничних шляхів, трубопроводів тощо; система ускладнених взаємовідносин (між людьми, процесами); *stress puppy* – особа, яка постійно скаржиться на стресові ситуації, але має успіх саме завдяки їм.

2) *Adj + N*: *late train* – запізнена підтримка політичного кандидата, особливо зразу ж після виборів, в разі його великих шансів на перемогу; *naked road* – вулиця, звичайна дорога без будь-яких дорожніх знаків; *steady ticket* – регулярна, але тимчасова робота.

3) Номінативні дієслівні фразеологізми (часто виступають евфемізмами): *open the kimono* – розкривати секрети або оприлюднити приватну інформацію; *laugh like a drain* – реготати; сміятися досхочу; *have fingertips* – володіти необхідними якостями, інтуїцією у певній сфері, галузі.

Для досягнення якнайбільшої адекватності під час перекладу лексико-фразеологічних інновацій з англійської мови на українську використовуються різні способи перекладу.

1) Еквіваленти (наявні в українській мові адекватні лексико-фразеологічні інновації, що збігаються і за змістом, і за образною основою з англійськими): *golden child* – золота, ідеальна дитина.

2) Аналоги (адекватні за значенням, але різні за образною основою): *ghetto pass* – визнання білошкірої особи за свою з боку чорношкірих американців.

3) Описовий переклад (відтворення номінативної інформації, передача змісту вільними словосполученнями), що використовується за відсутності еквівалентів та аналогів: *reward car* – екстравагантний, непрактичний автомобіль, куплений в подарунок для себе після досягнення певної фінансової незалежності.

4) Антонімічний переклад (передача негативного значення за допомогою стверджувальної конструкції, або навпаки): *happy sack* – мішечок, який видається в літаках для тих, хто страждає повітряною хворобою.

5) Калькування (для виділення образної основи фразеологізму): *night lunch* – нічний ланч.

6) Комбінований переклад (поєднання калькування з описовим перекладом), що використовується для виділення образної основи фразеологізму та уточнення змісту англійського звороту вільним словосполученням: *aggressive profiling* – «агресивне профілювання» пасажирів, особливо авіатранспорту, намагання визначити наміри пасажирів шляхом спостереження за їх поведінкою, жестами, розмовами; *movieoke* – «кінооке», вид розваги, коли особа імітує кадри з фільму, читаючи текст на моніторі (фільм у цей час демонструється на задньому плані без звуку).

Таким чином, з огляду на той факт, що фразеологічні інновації надають мові яскравості і виразності, під час перекладу необхідно враховувати їх образність та залежність від контексту.

Висновки. На підставі здійсненого аналізу робимо висновок, що словниковий склад сучасної англійської мови швидко реагує на зміни, що відбуваються в усіх сферах життєдіяльності людини. Лексико-фразеологічні інновації англійської мови становлять яскравий матеріал для дослідження як їх словотворчих особливостей, так і проблем, пов'язаних з їх перекладом. Для адекватного перекладу зазначених інновацій за умови відсутності еквівалентів або аналогів перекладач повинен вибрати найвдаліший, на його думку, спосіб перекладу. З огляду на вищенаведені приклади такими виявлено описовий переклад (передача змісту вільними словосполученнями) та комбінований переклад (не тільки уточнення змісту, але й акцентування уваги на образній основі фразеологізму).

Перспективою подальших пошуків у цьому напрямі вважаємо дослідження скорочень як способу утворення лексичних інновацій у сучасній англійській мові.

Література:

1. Галишин І. Телескопія як один із новітніх способів словотвору в англійській мові. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2011. Ч. 2. С. 82–87. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153579789.pdf>.
2. Дзюбіна О. Структура, семантика та прагматика сленгових неологізмів соціальних мереж Twitter та Facebook (на матеріалі англійської мови): дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Львів, 2016. 19 с. URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/05/aref_dzyubina.pdf.

3. Зацний Ю., Янков А. Нова розмовна лексика і фразеологія: англо-український словник. Вінниця : Нова книга, 2010. 224 с.
4. Качмарчик Г. Конверсія як основне джерело поповнення мовної лексики при вивченні англійської мови. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/nvnau_fil.n_2015_225_9.pdf.
5. Красных В. Этнопсихолінгвістика и лінгвокультуро́логія : курс лекцій. Москва : ИТДГК, 2002. 284 с.

Radchenko T. Adequacy of translation (exemplified by a new conversational vocabulary and phraseology of English)

Summary. The article considers the features of expanding the vocabulary of modern English due to lexical and phraseological innovations as well as ways to achieve the adequacy of their translation.

The methods of derivational morphology of the afore-mentioned units such as word formation, telescope, affixation, conversion and inverse derivation are described. Productive word formation models such as *N + N* (combining nouns into a compound word) and *Adj + N* (combining an adjective and a noun into a composite word) are defined. It is emphasized that the most active role in the enrichment of colloquial vocabulary and phraseology of the English language belongs to the telescopic method of word formation. It has been found that the enrichment of spoken language by affixation leads to the formation of nouns and adjectives. The predominant type

of verb formation in modern English is conversion; the less productive way of forming innovations is the inverse derivation.

Emphasis is placed on replenishing the colloquial vocabulary of the English language not only by using word formation models, but also by changing the meaning of existing lexical units and by borrowings from other languages (mainly Spanish).

It has been found that in modern English phraseological innovations are mainly reinterpreted structures: *N + N*, *Adj + N* and nominative verbal phraseological units which are often euphemisms.

Methods of translation of lexical and phraseological innovations from English into Ukrainian which include equivalents, analogues, descriptive translation, antonymous translation, loan translation and combined translation are described. In the absence of equivalents and analogues, the most successful ways of translation are appeared to be descriptive translation with certain explanations and combined translation to highlight the figurative basis of phraseological unit and clarify the meaning of the English phrase with a free phrase in Ukrainian.

The research is illustrated by factual material obtained by continuous sampling from the dictionary of lexical and phraseological innovations of the English language.

Key words: lexical and phraseological innovation, colloquial vocabulary, word formation, translation adequacy.